

SEPTIMIU BUCUR ȘI CLASICII *Septimiu Bucur and the classics*

PhD. Candidate Dumitrița Florina TODORAN
“Petru Maior” University of Târgu-Mureș

Abstract

“The man of book”, the man of library, Septimiu Bucur, taking shape his critical profile only in two volumes. The texts- classics writers appear in a period in which the writer left behind his literary life. His literary studies about Eminescu, Goga, Caragiale, Sadoveanu, Blaga, Rebreanu, brought together in his work “Lucullus’s greet our”, this confrontations with great values, gave him the ambition to enter among critics interwar. His opinions about transilvanian’s writers are amazing and give unit to his work .

Keywords : critical, classics, controversial discussion, literary studies, Septimiu Bucur

„Omul de carte”, „omul de bibliotecă” Septimiu Bucur s-a născut în localitatea Gâmbuț la 28 martie 1915 și a murit la 7 mai 1964 în Târgu-Mureș. A făcut parte dintr-o familie numeroasă, intelectuali cu tradiție, tatăl său Iuliu Bucur fiind profesor. In copilărie, trăsătura dominantă de caracter a fost timiditatea însuși autorul afirmând: „cred că cele mai multe din tristețile copilăriei mele își au rădăcina în sentimentul de timiditate care, psihologic vorbind nu era altceva decât expresia denaturată a unui extraordinar orgoliu, congenital firii mele.”¹ Profesorul de limba și literatură română D. Martinaș îi insuflă dragostea pentru literatură împrumutându-i diverse cărți prima fiind „La vie de l’espace” scrisă de M. Maeterlinck, carte care-i trezește multe semne de întrebare despre problema timpului. Aprofundând această chestiune a timpului Bucur se îndreaptă cu ardoare către nuvela fantastică a lui Mihai Eminescu „Sărmanul Dionis”, nuvela ce se conturează în jurul supratemei timpului. Eminescu se inspiră la rândul lui din ideile lui Schopenhauer care prezintă timpul ca un prezent etern, trecutul și viitorul fiind posibile doar prin prisma prezentului. După studiul asupra operei lui Eminescu acesta se ancorează în răsfoirea lui Dostoievski, Baudelaire, Goethe, Sully Prudhomme etc. în urma căreia dă dovadă de o gândire matură remarcabilă și un stil destul de curgător. Este apreciat de intelectuali datorită gândirii sale profunde și rafinate.

Septimiu Bucur publică diverse comentarii la cărți de literatură, teorie literară, filosofie, atât românești cât și străine începând cu 1934 în revistele „Vitrina literară”, „Gând românesc”, „Naționalul nou”, „Progres și cultură”, „Viața literară”, „România literară”, „Azi”, „Eu și Europa” etc. Deși își lasă amprenta în revistele mai sus enumerate, numele lui Septimiu Bucur este ignorat în critica și eseistica literară interbelică. Cauza? Autorul nu reușește să alcătuiască pe parcursul vieții un volum de cronici și eseuri literare, prin urmare, posteritatea l-a cam pierdut din vedere. Pe lângă acest lucru n-a fost genul de persoană care să atragă atenția asupra sa nedeclanșând polemici. Însă, textele sale critice, atât cele pe care a reușit să le publice cât și cele care au rămas în manuscris îi conferă statutul distinct de critic.

¹ Septimiu Bucur, *Banchetul lui Lucullus*, Ediție îngrijită, prefață și notă asupra ediției de Serafim Duicu, Editura Dacia, Cluj- Napoca, 1978, p. 5

Se ocupă de critica prozei discutând valabilitatea subiectelor și a temelor fiind un bun observator și analizator apreciind operele diverșilor autori, desconsiderând operele altora.

După 1955 continuă să elaboreze studii aprofundate despre unii dintre cei mai importanți scriitori ai literaturii române, și anume clasicii, editate parțial în volumul postum „Banchetul lui Lucullus” împreună cu o selecție din cronicile literare antebelice. Activitatea sa este structurată pe două etape: cea de dinainte de momentul istoric al eliberării totale, naționale și sociale, a nord-vestului Transilvaniei de sub ocupația și administrația străină caracterizată prin redactare de cronici literare, articole publicistice și cea de după Eliberare, care nu este cunoscută, caracterizată prin studii asupra valorilor literaturii române, cum ar fi: Eminescu, Caragiale, Rebreanu, Blaga, Goga etc.

Textele reunite în volumul „Banchetul lui Lucullus” dedicate clasicii sunt înfăptuite între anii 1955 și 1963 în această perioadă Septimiu Bucur fiind preocupat de orice altceva doar de literatură nu. Însă, deși avea alte preocupări în viața diurnă, își dorește să facă parte din tradiția criticii interbelice având idei polemice astfel se confruntă cu marile valori clasice.

Atras de ideile criticii sociologice criticul vine cu o imagine integratoare asupra liricii eminesciene mutând socialul eminescian în zona filosoficului. Urmărește în lucrarea sa pesimismul eminescian din unele zone ale poeziei și spiritul combativ din alte zone numind acest pesimism și spirit combativ „polaritate dialectică”. Aceste două laturi sunt foarte bine evidențiate critic în marile creații eminesciene: „Împărat și proletar”, „Epigonii”, „Scrisoarea I”, „Scrisoarea II”, „Scrisoarea III”. Deși unii critici afirmă despre Eminescu că este „un atlet al pesimismului filosofic” sau „un adept al ideologiei conservatoare”, Septimiu Bucur are o părere total diferită despre marele poet român și încearcă să aducă o serie de argumente ignorând ceea ce „comentatorii nemulțumiți” au afirmat. Acesta dedică în volumul său un capitol „Luceafărului poeziei românești” intitulat „M. Eminescu de la poezia socială la „Luceafărul”. Aici își expune argumentele remarcabile asupra spiritului eminescian afirmând că acesta este mult mai complex decât cred „iubitorii” de formulări schematice.

„Pe lângă geniul său poetic, Eminescu a avut o minte speculativă de cugetător în toată accepțiunea expresiei. Gândirea sa filosofică s-a alimentat din cele mai adânci izvoare, începând cu Platon și budhismul și terminând cu Schopenhauer.”² Având un spirit întreprinzător, marele poet și-a îmbogățit cultura fiind pasionat de literatura universală studiind-o în amănunt. Insuși Maiorescu afirmă că „a fost un rege al gândirii”. Pesimismul la Eminescu, spune Bucur, a apărut deoarece acesta s-a regăsit în filosofia neantului. Filosofia lui Schopenhauer și-a lăsat profund amprenta asupra poetului. Semnificativă pentru latura sa pesimistă e tensiunea dialectică pe care o întâlnim, de exemplu, în poezia „Epigonii” unde Eminescu își arată disprețul față de prezentul trist și rece, atitudinea pasivă în și față de viață. Acest pesimism este foarte bine evidențiat în ultimul vers al poeziei: „*Toate-s praf...Lumea-i cum este...și ca dânsa suntem noi*”. Eminescu este mereu atras de tărâmul transrațional al existenței. Conștiința pesimistă a poetului se află mereu în conflict cu dorința de-a găsi existenței individuale un sens constructiv. Acest conflict este unul și același lucru cu polaritatea dialectică. Septimiu Bucur ne argumentează prin poezia „Împărat și proletar” această tensiune dialectică. Reușita lui Eminescu constă în redarea sentimentelor ce dau năvală în perioada transformărilor epocii din prismă mondială. Reprezentativă pentru această

² *idem*, p. 21

poezie este exclamația: „ca vis al morții eterne e viața lumii întregi”, exclamație care constituie extremitatea nihilistă eminesciană adică „limita în care geniul rămâne singur față în față cu neantul existenței”.³ Din structura poeziei reiese că suflul pesimist este un proces intens de lămurire intelectuală mai degrabă, decât o deficiență temperamentală. Chiar dacă există o latură neînsemnată, pesimistă a firii eminesciene domină nationalismul eminescian, acesta fiind un admirator al trecutului glorios, un iubitor de natură, un pamfletar genial. Bucur afirmă că „nimeni nu a cântat tainele sufletului și pământului românesc cu atâta aderență la complexitatea vieții etnice ca el. Nimeni nu a coborât așa de adânc și nu s-a înălțat așa de sus pe verticala spiritualității naționale.”⁴

Creație a maturității poetice românești, „Scrisoarea I” este un poem filosofic cu caracter cosmogonic în care Eminescu „valorifică o sumă de cunoștințe filosofice disparate, imaginează scenariul nașterii și extincției universului, scenariu contrapunctat de imaginea dascălului, a savantului de excepție situate într-o societate derizorie”⁵. „Aspirația spre absolut ca dorință de dezamăgire și confruntarea cu limitele alcătuirilor perisabile ale ființei, conferă poeziei dimensiuni ale tragicului care determină și viziunea contemplativă, detașată ori sfâșierea elegiac resorbită în expresia gnomică”⁶. În ciuda pesimismului, Eminescu are tendința de-a satiriza și moraliza mereu, la început *Scrisorile* fiind numite *Satire*. Dacă în *Scrisoarea II* critica socială devine dominantă fiind bazată pe confesiuni, în *Scrisoarea III* predomină cadrul istoric.

Tematica geniului l-a preocupat cel mai mult pe Eminescu fiind foarte bine punctată în poemul „Luceafărul”. Poemul are o țesătură complexă interpretarea acestuia trezind mereu semne de întrebare.

Septimiu Bucur dedică un al doilea studiu geniului lirici românești intitulat “Sărmanul Dionis sau proza de atmosferă”, text ce apare și în revista *Vatra* în 1976. Criticul mureșean afirmă că „Sărmanul Dionis” nu poate fi considerată o nuvelă deoarece “nu are acțiune unitară și nici personaje care să dea viață unui anumit conflict după regulile cunoscute ale genului nuvelistic. Întâmplările se petrec fără să se înlănțuiască și fără să se condiționeze pe planuri atât de complexe și dincolo de limitele logicii obișnuite încât însuși Eminescu se întreabă la sfârșit: „Cine este omul adevărat al acestei întâmplări - Dan ori Dionisie?” - lăsând să se înțeleagă ca e vorba de simple vise ale unei imaginații bolnave.”⁷ Criticul pătrunde în labirintul acestei creații disecând textul, explicând tot ceea ce e de explicat.

Criticul Septimiu Bucur încearcă să cuprindă monografic în volumul său opera eminesciană parcurgând un lung excurs prin poezia și proza marelui poet, descoperind elemente pentru o mai bună înțelegere a universului acestuia.

Următorul clasic pe care Septimiu Bucur îl are în vizor este Caragiale, studiul despre acesta având deasemenea tentă polemică. Criticul nu este deloc de acord cu afirmația lui George Călinescu care spune că dramaturgul „a cultivat lumea lui Cațavencu din curată simpatie de comedigraf”⁸ și nu din spirit critic. Bucur este de părere că George Calinescu

³ *ibidem*, p. 30

⁴ Septimiu Bucur, *op.cit.*, p. 31

⁵ Iulian Boldea, *Istoria didactică a poeziei românești*, Editura Aula, Brasov, 2005, p. 159

⁶ *Idem*, p. 164

⁷ Septimiu Bucur, *op.cit.*, p.74

⁸ George Călinescu, *Istoria literaturii române de la origini până în prezent*, Fundația pentru literatură și artă, București, 1941, p. 445

uită că și scriitorii mari din literatura română și universală au avut idealuri politice și că operele create au cu siguranță frânturi din idealurile lor. Caragiale are un temperament complex cu moșteniri contradictorii rămânând mereu viu și liber nefiindu-i niciodată teamă să se manifeste trecând cu ușurință și cu orgoliu peste toate dificultățile. Majoritatea contemporanilor lui Caragiale îl consideră un cabotin însă Bucur este de altă părere afirmând că trăsătura găsită de aceștia nu poate fi definitorie pentru caracterul caragelian deoarece este o notă frecvent întâlnită la creatorii de artă.

Deși s-a încercat a se stabili o egalitate între Eminescu și Caragiale, amândoi sunt „cei mai străluciți exponenți ai revoltei sociale împotriva nedreptăților regimului burghez-moșieresc.”⁹ Bucur afirmă ca există deosebiri radicale între aceștia: Eminescu este unul, adică o apariție în literatura și cultura românească Caragiale neavând acest caracter de unicitate substanțial. Eminescu a avut o viziune integrală asupra problemei românești pe când Caragiale a surprins doar aspecte fragmentare ale ei.

În studiul *Poezia lui Lucian Blaga*, criticul urmărește câteva dintre ideile-cheie ale filosofiei acestuia în formulările metaforice ale versurilor: certitudinea misterului de dincolo de rațiune și de cuvinte, perceperea și trăirea timpului, tragismul metafizic, obsesia morții, „demonismul”, funcția revelatoare a metaforei, apartenența profundă la spiritualitatea românească etc. Opera lui Blaga a fost marea atracție intelectuală a lui Septimiu Bucur, însuși Blaga apreciind comentariile acestuia. Investigarea poeziei lui Blaga începe printr-o întrebare „E nevoie să cunoști pe Blaga filosoful pentru a înțelege pe Blaga poetul?”. Criticul îl situează pe Blaga deasupra lui Nietzsche afirmând că „filosofia lui este o lumină prețioasă și indispensabilă”¹⁰ însă ceea ce afirmă Bucur nu putem spune că este adevărat, chiar dacă criticul nostru este un cunoscător aplicat al filosofiei lui Blaga. În studiul său, Bucur pătrunde în străfundurile universului blagian, săpând și găsind interpretări proprii, demonstrând că poezia acestuia este una „a marilor elanuri vitaliste proiectate la scară cosmică și a identificării eului cu universul elementar”¹¹. Lirica lui Blaga cunoaște o evoluție marcată de drama „tristeții metafizice”, a omului problematic înstrăinat de secretele universului și aspirând spre regăsirea echilibrului original, sub semnul unui “mit al reintegrării”, într-un spațiu ideal al mitologiei românești. Criticul nu fabulează în interpretarea poeziilor blagiene, nu inventează, lectura sa precum și însemnările făcute fiind fidele, riguroase, aplicate.

Dintr-un sentiment de justiție literară criticul mureșean și-a îndreptat atenția și asupra poeziei lui Octavian Goga considerând că lirica sa cuprinde o bună parte din bogăția sufletului românesc. În majoritatea poeziilor lui Goga tremură duioșia, jalea, plânsul. Această dispoziție psihică impune poeziilor o structură duală: jale și plâns demascator în prima parte și neliniște, amenințare și revoltă în a doua parte. Natura ia întruchipări religioase cu funcții estetice. Poezia nu e dominată de relația cu Divinitatea, atitudinea poetului alimentându-se din demonismul romantic sau din satanismul simbolic. Poezia lui Goga e „ca un arbore prin care circulă seve noi și personale”¹² și e de admirat cum a reușit acesta, în secolul dominat de eminescianism, să aducă un glas original și puternic. „Puțini scriitori tineri din literatura

⁹ Septimiu Bucur, *op.cit.*, p. 120

¹⁰ Serafim Duicu, *apud*. Septimiu Bucur, *op. cit.*, p. 14

¹¹ Iulian Boldea, *op.cit.*, p. 340

¹² Septimiu Bucur, *op.cit.*, p. 130

europeană au stăpânit în aceeași măsură ca Goga arta de a pune forța expresiei în slujba unei mari idei.”¹³

Septimiu Bucur intră în confruntare cu romanele lui Liviu Rebreanu unde face critică sociologică, tematică, genetică, tipologică, psihologică, literară. Rebreanu e de părere că un scriitor adevărat trebuie să trateze în opera sa problemele fundamentale ale poporului din care face parte. Criticul este foarte bine informat asupra biografiei autorului, este atent asupra detaliilor semnificative ce construiesc opera scriitorului descoperindu-le suportul psihologic. Tema centrală a romanelor lui Rebreanu este „țăranul român de totdeauna și de pretudindeni. Acestui țăran, Rebreanu i-a adus un omagiu înălțător care s-a întrupat într-un admirabil monument de creație epică, un monument a cărui faimă a trecut dincolo de granițele patriei întru cinstea pe deplin meritată a literaturii noastre moderne.”¹⁴ Dacă unii critici s-au grăbit să afirme că romanele lui Rebreanu “își sapă matca de abia după prima sută de pagini și că, în general, ar lăsa impresia unui suflu epic dificil, Bucur ne afirmă că prin capitoul I din „*Ion*” ni se dovedește exact contrariul. Acesta, prin evocarea și cunoașterea satului românesc, valorează mai mult decât toată proza sămănătoristă și poporanistă la un loc. După ce răscolește întreg romanul „*Ion*” scoțând la suprafață toate amănuntele ce dau culoare textului, criticul își îndreaptă pașii spre celelalte romane ale scriitorului dorind înțelegerea acestora și nu extragerea de sentimente în urma lecturării lor. Stilul scrierii la Rebreanu este caracterizat prin vocație constructivă lucrând cu migală fiecare detaliu, fiecare structură a întregului ansamblu arhitectonic. Pune accent pe simetria și unitatea ansamblului romanele sale creând imaginea unui corp sferoid, simbol al perfecțiunii în artă. Autorul însuși mărturisește : „In cursul elaborării am căutat să realizez împărțirea fiecărui capitol în mici diviziuni care cuprind câte o scenă, câte un moment. Toate acestea apoi au trebuit înnodate în anume fel ca să se poată întoarce în cuprinsul acțiunilor principale. Acțiunile principale la sfârșit trebuiau să se unească, să se rotunjească, să ofere imaginea unei lumi unde începutul se confundă cu sfârșitul”. Semnificative în acest sens sunt paginile cu care se deschid și se sfârșesc romanele. Metafora drumului descris la începutul și sfârșitul romanului *Ion* precum și imaginea spânzurătorii din *Pădurea Spânzuraților* închid în paginile cărții drame umane fiind în același timp un sever avertisment. Compoziția bipolară a cărților, (In *Ion – Glasul pământului și Glasul iubirii; Răsăritul și Apusul în Răscoala*), planurile paralele și evoluția gradată a conflictului dezvăluie imaginea unei construcții solid articulată amintind de formula marilor edificii epice tolstoiene.

Septimiu Bucur realizează o critică de mediere între operă și cititor urmărind să-l inițieze pe ultimul, această strădanie a sa putându-l situa printre personalitățile distincte ale criticii românești contemporane. Acesta ține să ridice valoarea scriitorilor luați în vizor pe cele mai înalte culmi exagerând uneori dându-ne chiar impresia că-i idolatrizează.

O cultură bogată, un simț critic foarte bine dezvoltat, rafinement, frază seducătoare, judecăți penetrante, foarte multă informație oferită, pasiune literară ce reiese din ideile expuse, într-un singur nume, Septimiu Bucur. Toate aceste trăsături ale personalității sale ne sunt evidențiate în volumul conceput „*Banchetul lui Lucullus*”, volum dedicat scriitorilor clasici, marilor valori ale literaturii române. Exprimându-se furibund, în numele unui

¹³ *idem.*, p. 142

¹⁴ *ibidem.*, p. 195

„naționalism integral”, „sănătos”, el crede că vehemența limbajului și negarea generală pot fundamenta o nouă ordine socială. Desființează dintr-un condei pe cei patru „titani ai cugetării iudaice: Marx, Freud, Bergson, Einstein” și se arată profund scârbit de „patrupedele” de la „Sburătorul”, de nulitățile de la „Viața românească” sau de lipsa totală de vocație vădită de T. Arghezi, G. Călinescu etc. pe care îi amenință în bloc. Rezumând, el proclamă „inexistența criticii românești” și „caducitatea” literaturii autohtone. Expresie a unei atitudini pozitivistice față de opera literară, studiile lui Bucur, însuflețite de febră polemică, beneficiază de o anume densitate și rigoare a demonstrației.

Bibliografie:

- Blaga, Lucian, *Despre conștiința filosofică*, Editura Facla, 1974
- Boldea, Iulian, *Istoria didactică a poeziei românești*, Editura Aula, Brașov, 2005
- Boldea Iulian, *Poeți români postmoderni*, Editura Ardealul, Târgu- Mureș, 2006
- Bucur, Septimiu, *Banchetul lui Lucullus*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1978
- Bulgăr, Gheorghe, *Momentul Eminescu în evoluția limbii române literare*, Editura Minerva, 1971
- Caracostea, Dumitru, *Arta cuvântului la Eminescu*, Editura Junimea, Iași, 1980
- Călinescu, George, *Istoria literaturii române de la origini până în prezent*, Fundația pentru literatură și artă, București, 1941
- Cosma, Ana, *Scritori români mureșeni*, Biblioteca județeană Mureș, Târgu Mureș, 2000
- Crohmălniceanu, Ovid, *Istoria literaturii române între cele două războaie mondiale*, vol. I, București, Minerva, 1975
- Crohmălniceanu, Ovid, *Lucian Blaga*, EPL, București, 1963
- Eagleton, Terry, *Teoria literară*, Editura Polirom, Iasi, 2008
- Lovinescu, Eugen, *Eminesciana*, Editura Junimea, Iași, 1980
- Lovinescu, Eugen, *Critice*, 2, Editura Minerva, București, 1963
- Manolescu, Nicolae, *Istoria critică a literaturii române*, Editura Paralela 45, Pitesti, 2008
- Manolescu, Nicolae, *Despre poezie*, Editura Cartea Românească, București, 1987
- Negoitescu, Ion, *Istoria literaturii române*, volumul I, ediția I, București, Editura Minerva, 1991
- Papadima, Liviu, *Dicționarul general al literaturii române*, Editura Univers Enciclopedic, București, 2006
- Papadima, Ovidiu, *Octavian Goga*, ed. a II-a, București, Fundația Regală pentru Literatură și Artă, 1944
- Perpessicius, *Eminesciana*, Ediție îngrijită, prefață și bibliografie de Dumitru D. Panaitescu, Editura Junimea, Iași, 1983, 664 p
- Vianu, Tudor, *Poezia lui Eminescu*, București, 1930
- Todoran, Eugen, *Eminescu*, Editura Minerva, București, 1972